

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

2018. Vol. 1(26). Issues 1–2, pp. 29–35

doi 10.15421/2611804

<http://www.via.dp.ua>

УДК 94 (477) «19» (092)
LCC DK 508.83

Т. А. Глодя

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Штрихи до портрета Сергія Бачинського

У результаті проведеної науково-пошукової роботи із залученням нових джерел, аналізу віднайдених архівних документів уточнено інформацію про життєвий шлях Сергія Бачинського внаслідок її верифікації з іншими документами та матеріалами, зокрема удосконалено відомості про його журналістську роботу.

Ключові слова: Катеринослав; Українська національно-демократична революція; український політичний емігрант; НКВС.

Глодя Т. А. Штрихи к портрету Сергея Бачинского.

В результате проведенной научно-поисковой работы с привлечением новых источников, анализа найденных архивных документов уточнена информация о жизненном пути Сергея Бачинского в результате ее верификации с другими документами и материалами, в частности усовершенствованы сведения о его журналистской работе.

Ключевые слова: Екатеринослав; Украинская национально-демократическая революция; украинский политический эмигрант; НКВД.

Glodya T. A. Strokes to the Portrait of Sergiy Bachynski.

As a result of the conducted scientifically-searching work with bringing in of new sources, analysis of the found archived documents, information is specified about the course of life of Serhij Baczynskiy as a result of her verification with other documents and materials, in particular information is improved about his journalistic work. Ukrainian history of the first half of XX century is a difficult period of social and political, military and cultural processes in that active voice was accepted by Ukrainian intelligentsia. Traditionally exactly this social class was and remains the leader of Ukrainian motion. On the modern stage of development of historical science scientists more and more apply to prosopography as to direction of historical and biographical research that envisages personification of the past by the study of historical events and their consequences through the prism of human factor. The names of many participants of Ukrainian national-democratic revolution in the second half of XX century were unfairly forgotten or intentionally held back the soviet system, that resulted in «cleaning» out of information. And only with the revival of Ukrainian independence back to scientific turnover historical memory began to go about the forbidden past and about the representatives of twenty-four hours, that created him. To their number it is possible to take a native of Katerynoslavschny, public-political figure, publicist, agriculturist, teacher of the first Ukrainian gymnasium, secretary of presidium of Labour congress of Ukraine (to parliament of People's Republic of Ukraine), and afterwards emigrant Serhij Baczynskiy (1887–1941).

Keywords: Katerynoslav; Ukrainian national-democratic revolution; Ukrainian political emigrant; NKVD.

Постановка проблеми. Українська історія першої половини ХХ ст. – це складний період суспільно-політичних, військових та культурних процесів, в яких активну участь брала українська інтелігенція. Традиційно саме ця верства була і залишається лідером українського руху (Рубльов & Реєнт, 1999, с. 38).

На сучасному етапі розвитку історичної науки вчені все більше звертаються до просопографії як напрямку історико-біографічного дослідження, що передбачає персоніфікацію минулого шляхом вивчення історичних подій та їхніх наслідків крізь призму людського чинника. Імена багатьох учасників Української національно-демократичної ре-

волюції у другій половині ХХ ст. були несправедливо забуті або умисно замовчувані радянською системою, що призвело до «зачищення» інформації (Давидюк, 2017, с. 10). І лише із відродженням української незалежності до наукового обігу почала повертатись історична пам'ять про забороне не минуле і про представників доби, які його творили. До їх числа можна віднести уродженця Катеринославщини, громадсько-політичного діяча, публіциста, агронома, учителя першої української гімназії в Катеринославі (Давидюк, 2009, с. 366), секретаря президії Трудового конгресу України (парламенту УНР), а згодом емігранта Сергія Бачинського (1887–1941).

Після поразки Української національно-демократичної революції, відмовившись від політичної кар'єри, С. Бачинський невтомно трудився на кооперативній, агрономічній, освітянській і просвітнянській нивах (Реабілітовані історією..., 2017, с. 5) у Волинському воєводстві, поповнивши лави унерівської еміграції в Польщі міжвоєнного періоду.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сьогодні науковці все частіше звертаються до цієї постаті, однак досі в українській науці немає комплексного дослідження життєвому шляху та громадсько-політичної діяльності Сергія Бачинського. Дослідник О. Завальнюк, скажімо, висвітлив діяльність останнього на посаді декана сільськогосподарського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету у 1919–1920 рр. (Завальнюк, 2004). П. Гуцал та Б. Мельничук обмежилися довідкою про С. Бачинського енциклопедичного формату (Гуцал & Мельничук, 2004). Необхідність уточнення окремих фактів з опублікованих раніше статей стосовно окремих аспектів його діяльності зумовлює актуальність детального дослідження біографії С. Бачинського хоча б у певні періоди часу. Увіражнює актуальність такого дослідження очевидне зростання інтересу до 100-річчя Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., що започаткувала досвід державотворення у новітній історії країни.

Мета дослідження полягає в систематизації окремих відомостей та уточненні біографії Сергія Бачинського періоду його діяльності у катеринославській газеті «Республіканець» (друга половина 1918 – січень 1919 рр.), висвітленні ще недосліджених окремих фактів його життя, з'ясування подальшої долі його як політичного емігранта.

Виклад основного матеріалу. Історіографічний аналіз життя і діяльності Сергія Бачинського демонструє, що його доля відтворює типову картину постатей УНР. Знаний у першій половині ХХ ст., він був абсолютно забутий у часи радянського тоталітаризму. Як зазначає О. Завальнюк,

його ім'я ігнорувала й еміграція. Скажімо, в одинадцятитомній «Енциклопедії українознавства» про Сергія Бачинського не згадується жодним словом (Завальнюк, 2004, с. 178). Виняток становлять дві роботи 90-х рр. ХХ ст. – це публіцистичні матеріали К. Бачинської «Чотири брати – сини України» та журналістський нарис М. Бачинського (Завальнюк, 2004, с. 178).

Значний внесок у дослідження біографії Сергія Бачинського (псевдоніми – С. Бач., Наддніпрянець, Кремінчанин, Свій, Острожанин, Nomunelus, Obserwator; криптоніми – Б-ський, Б. С., Я., К., Я. Я. та ін. (Гуцал & Мельничук, 2004, с. 92)), зокрема як журналіста, зробив його син Михайло, який нині проживає у Львові і який зміг ознайомитися зі справою батька лише у 1990-х рр. (Жив'юк, б/д). Йому ж належить стаття про батька до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах» (Бачинський, 1995, с. 26, 27), а також «Сергій Бачинський. Спогади сина» (Бачинський, 2004) та «Розповідь Михайла Сергійовича Бачинського про свою родину» (Літопис нескореної України..., 1997).

М. Бачинський, зокрема, зазначає, що його батько на початку 1918 р. увійшов до складу редколегії центрального органу УПСР – часопису «Боротьба», що виходив у Києві, редагував орган Катеринославського губернського земства «Наше життя», а з другої половини 1918 і по січень 1919 р. – часопис політичних партій і штабу військ УНР «Республіканець» (Бачинський, 1995, с. 25, 26). У серпні 1918 р. опублікував статтю, в якій, зокрема, писав: «Як більшовики можуть силою брати Катеринослав та інші міста України, коли більшовики самі говорили, що Україна має право влаштувати своє самовизначення аж до відокремлення?» (Літопис нескореної України..., 1997).

У 1995 р., до 140-річчя від дня народження Д. Яворницького, у Дніпропетровську було видано збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої Міжнародному дню музеїв 17 травня 1994 р., «З минування Подніпров'я». В опублікованій у цьому збірнику статті кандидата історичних наук Р. Васковського «Газета «Республіканець» як джерело з історії Катеринославщини доби Директорії» (Васковський, 1994) (розміщена також на сайті Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького (Васковський, б/д), зокрема, повідомлялося, що в архіві Дніпропетровського історичного музею зберігаються окремі номери і фрагменти газети «Республіканець» – органу Штабу Республіканських військ Катеринославщини. Ці матеріали є неоціненним джерелом з історії України і Катеринославщини кінця 1918 р. – початку 1919 р., точніше з 21 грудня 1918 р. по 25 січня 1919 р. Газета видавалася прихильниками Директорії. Вона вихо-

дила п'ять разів на тиждень обсягом від чотирьох до десяти сторінок і містила інформацію про внутрішню і зовнішню політику України. Редактором «Республіканця» був голова міського та губернського комітету Української Партії Соціалістів-Революціонерів Станіслав Бачинський (Васковський, 1994, с. 107). Р. Васковський справедливо зазначив, що потрібен подальший пошук як відсутніх номерів «Республіканця», так і архівів, пов'язаних з виданням газети і з тими, хто її видавав (Васковський, 1994, с. 111).

У 2013 р. Р. Васковський присвятив аналізу газети «Республіканець» ще одну статтю – «Джерела до історії Катеринослава доби Другої УНР» (Васковський, 2013). Дослідник наголошував, що стан номерів газети (більшість з яких потребує ретельної реставрації) викликає стурбованість щодо можливостей їхнього збереження, а, отже, подальшого використання істориками з науковою метою. Можливо, саме цим і обумовлено, що газета досі малодосліджена – як історичне джерело репрезентована фактично лише зазначеною статтею Р. Васковського, підготовленою за підсумками роботи з даним джерелом ще 1994 р. (Васковський, 2013, с. 27). Подібна ситуація на загально-республіканському рівні підтверджується, зокрема, фундаментальним науково-бібліографічним виданням «Українська революція і державність (1917–1920 рр.)» (Українська революція і державність..., 2001, с. 479–483).

Р. Васковський помиляється з ім'ям редактора газети, називаючи Сергія Бачинського Станіславом: «редагував газету голова міського та губернського комітету найчисленнішої на той час Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) Станіслав Бачинський» (Васковський, 2013, с. 30), хоча і згадує спогади сина редактора газети Михайла Бачинського «Сергій Бачинський. Спогади сина» (Бачинський, 2004). Р. Васковський звертає увагу, що подальша доля більшості видавців «Республіканця» невідома, тож потрібен подальший пошук як відсутніх номерів газети, так і архівів, пов'язаних із виданням газети й з тими, хто її видавав. У даному контексті, звісно, спогади сина головного редактора «Республіканця» Михайла Бачинського можуть стати у пригоді.

М. Бачинський зазначив, що його батько був не тільки вчителем, агрономом, політичним діячем, вченим, а й журналістом. Багато друкував статей як під своїм прізвищем, так і під численними псевдонімами або від «Нашого кореспондента». Друкували статті Сергія Бачинського часописи «Степова Україна», «Селянин», «Нове життя», «Республіканець», що виходили у Катеринославі, «Трудова громада» (Кам'янець-Подільський), «Боротьба» (Київ), «Народний вісник» (Луцьк), «Рідний край», що видавався у Львові та Луцьку,

«Діло», «Свобода», «Громадський голос» (Львів), «Українська трибуна» (Варшава). Крім того, батько брав активну участь у виданні повного зібрання творів Тараса Шевченка (16 томів), які готував до друку Український народний інститут у Варшаві. Займався також перекладами, зокрема, переклав українською мовою розділи із книги Ч. Дарвіна «Походження видів» (Літопис нескореної України..., 1997).

Про допущені помилки та неточності, які можуть спричинити певну ідеалізацію постаті Сергія Бачинського у кам'янець-подільський період життя і діяльності (1919–1920 рр.) вів мову О. Завальнюк (Завальнюк, 2004.). Він піддав критиці матеріал К. Бачинської «Чотири брати – сини України», де, на його думку, можна зустріти надумані твердження, на зразок того, що С. В. Бачинський був «другом ректора університету», «допомагав Івану Огієнку створювати Український Державний Університет» (Завальнюк, 2004, с. 170).

Останнє десятиліття ХХ – початок ХХІ ст. стали часом суттєвих здобутків сучасної історичної науки у розкритті різноманітних аспектів новітньої історії України. Їх уможливило значне розширення джерельної бази праць унаслідок відкриття доступу до засекречених раніше архівних документів і матеріалів (Давидюк, 2016, с. 7).

З'ясування деталей життя і боротьби учасників Української національно-демократичної революції стало можливим через залучення до наукового обігу та критичний аналіз архівно-кримінальних справ, що зберігаються частково у державних архівах, частково в архівах СБУ. Інформаційний потенціал таких справ є надзвичайно потужним з огляду на віднайдення власноручних показань, автобіографій відомих учасників революційної боротьби, які дозволяють повніше відтворити мозаїку революційних подій, повертають імена забутих борців за українську національну ідею, життя яких під впливом різних обставин, помножених на характер людини, складалось по-різному (Давидюк, 2017, с. 21).

Для розуміння вчинків, поглядів діячів УНР, їхнього ставлення до навколишнього світу важливими є їх власноручні записи, свідчення, автобіографії, що містять цінну інформацію про життя їх авторів і часто є складовою архівно-кримінальних справ. Критичний аналіз цього джерела дозволяє встановити цінну інформацію про роль і місце їх фігурантів у розгортанні Української революції, з'ясувати особливості адаптації цих людей у міжвоєнний період, подальшу долю.

Важливими джерелами для встановлення біографічних фактів з життя Сергія Бачинського послужили праці рівненської дослідниці Р. Давидюк (Давидюк, 2014; 2016; 2017), у яких висвітлено життя й діяльність представників уенерівської по-

літичної еміграції, котрі після поразки революції 1917–1921 рр. осіли на території Волинського воєводства, ставши активістами громадського життя краю. Праці Р. Давидюк написані на широкій історіографічній та архівній базі. Дослідниця, зокрема, послуговувалася документами Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Державного архіву Рівненської області, Державного архіву Волинської області, Галузевого державного архіву Служби безпеки України в Києві, Галузевого державного архіву Служби безпеки України в Рівному, Центрального державного історичного архіву України у Львові, українською періодичною пресою міжвоєнного часу, збірниками опублікованих документів, численною монографічною літературою та науковими статтями сучасних вітчизняних і польських дослідників (Панишко, 2015, с. 183, 184).

Інформативністю, висвітленням тогочасних подій, обґрунтуванням власного бачення революційних процесів, польського міжвоєнного періоду вирізняються «Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича, 26 листопада – 18 грудня 1940 р.», переклад яких з російської мови на українську здійснила Р. Давидюк. Вони опубліковані з примітками у 7-й книзі «Реабілітовані історією. Рівненська область», що була надрукована у 2017 р. (Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича..., 2017, с. 152–194) та є своєрідною сповіддю, насиченою розлогіми матеріалами про різні періоди життя Сергія Бачинського, зокрема і час революції 1917–1921 рр. Цей документ важливий тим, що написаний власноруч заарештованою людиною. Аналіз цих матеріалів, яких в архівно-кримінальних справах зустрічається не так багато, засвідчує не лише їх адекватність, а й достатньо глибоке розуміння процесів суспільного життя, оцінки, судження, подекуди деталізацію відомих фактів тощо.

З архівних матеріалів дізнаємося, що Сергій Бачинський до активної політичної роботи, як член партії соціалістів-революціонерів, долучився напередодні Першої російської революції. Через переслідування поліції виїхав до Франції, де здобув вищу освіту (математичний факультет у Парижі та агрономічний інститут у Тулузі) (Бачинський, 2004, с. 21).

Після Лютневої революції він повернувся у Росію, а звідти в Україну, де очолив обласний комітет УПСР, керуючи Катеринославським, Херсонським і Таврійським комітетами, входив до складу ЦК УПСР (Давидюк, 2017, с. 13). За списками Селянської спілки – Селянського союзу від Катеринославського виборчого округу був обраний до

Всеросійських Установчих зборів (Верстюк & Осташко, 1998, с. 227). У грудні 1917 р. виїхав до Києва, був членом УЦР, з червня 1917 р. до квітня 1918 р. брав участь у роботі Малої Ради (Верстюк & Осташко, 1998, с. 231). Після розпуску УЦР Сергій Бачинський перебрався до Катеринослава, організовував з'їзди селян, проводив агітацію проти Гетьманату (Давидюк, 2017, с. 13). Зайняття Катеринослава більшовицькими військами вважав порушенням прав українського народу на самовизначення, відтак кінцево розійшовся з більшовицькою ідеологією (Давидюк, 2017, с. 13).

У січні 1919 р. С. Бачинський працював секретарем президії скликаного у Києві Трудового конгресу (Малюта, 2011, с. 199–207). Сергій Бачинський від Наддніпрянщини спільно зі своїм далеким родичем Левом Бачинським із Галичини зачитували декларацію про Акт Злуки УНР та ЗУНР. 28 січня 1919 р. було схвалено текст резолюції про владу, внесеної Сергієм Бачинським як проект тимчасової конституції України. Цей документ повідомляв про вимушене тимчасове припинення діяльності Трудового конгресу через наступ більшовицьких військ на Київ. Разом із Директорією УНР Сергій Бачинський переїхав до Вінниці, був учасником наради щодо переговорів з Антантою. У лютому 1919 р., як товариш міністра закордонних справ, брав участь у перемовинах з Антантою в Одесі (Давидюк, 2017, с. 13). Доброго знавця французької мови Сергія Бачинського включили до складу української делегації на переговорах у Бірзулі, яку очолював С. Остапенко.

Важливим у житті Сергія Бачинського, як і всієї Директорії УНР, став кам'янець-подільський період, коли він працював у газеті «Трудова громада», викладав в Українському державному університеті (Давидюк, 2017, с. 14): був деканом, завідувачем кафедри, членом правління Кам'янець-Подільського українського державного університету (Колянчук, 2000, с. 36). У створеній в університеті друкарні вийшов підручник «Слов'янознавство», дозвіл на публікацію якого надав саме професор С. Бачинський (Чорній, 2010, с. 201).

В умовах наступу більшовиків на Кам'янець-Подільський уряд УНР, цивільні структури, частина інтелігенції змушені були емігрувати. Офіційною причиною переїзду Бачинського до Кракова стало наукове відрядження, видане університетською владою (Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича..., 2017, с. 152).

Побувши короткий час у Кракові, він у листопаді 1920 р. перебрався до Тарнова, де працював секретарем законодавчого органу (предпарламенту) Ради Республіки (РР) (Давидюк, 2017, с. 14).

12 квітня 1921 р. за підписом І. Феценка-Чопівського, П. Пилипчука і С. Бачинського було

прийнято «Універсал Ради Республіки до українського народу», де наголошувалося, що РР тимчасово знаходиться в еміграції і закликалося до боротьби з радянською владою на території України. Ще одним важливим документом став регулямін РР від 30 березня 1921 р. за підписом І. Феценка-Чопівського та С. Бачинського (Давидюк, 2017, с. 14).

Після укладання Ризького договору Сергій Бачинський склав з себе повноваження першого секретаря РР і виїхав на Волинь.

У кінці листопада 1921 р. за межі України виїхав уряд та армія УНР, що знаменувало завершення періоду українського державотворення початку ХХ століття та появу потужної хвилі національної політичної еміграції. Не сприймаючи більшовицьких ідей і методів будівництва комуністичного суспільства, десятки тисяч активних учасників революції 1917–1920-х рр. виїхали на Захід, прирікши себе на важке скитальське життя у вимушеній еміграції (Давидюк, 2016, с. 7). Таким чином у Польщі опинилося близько 35 тис. українців. Приблизно 90 % із них становили особи, пов'язані з Українською Народною Республікою, її державними структурами та армією (Wiszka, 2004, s. 653). Борці за державність емігрували насамперед до Польщі, зважаючи на її географічну близькість і статус союзника після Варшавської угоди (Давидюк, 2017, с. 7).

Сергій Бачинський поселився у Крем'янці, де мешкав з 1 травня 1922 до 1 вересня 1923 р. (Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича..., 2017, с. 157), працював у кооперації, займався культурно-освітньою роботою. На початку вересня 1923 р. переїхав до Острога, де отримав роботу вчителя у семикласній українській школі (Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича..., 2017, с. 160).

Викладаючи природничі науки, організовував екскурсії повітом, зібрав багато матеріалів про стан шкільництва, історію окремих містечок (Острога, Межиріччя і т. д.). Його статті на освітню тематику публікували у місцевій періодиці. Активна національна позиція викликала утиски з боку польської влади, відтак постійними були обшуки, переслідування, як наслідок – втрата роботи (Давидюк, 2009, с. 14).

У вересні 1927 р. Бачинського призначили директором жіночої гімназії у Дермані. Отримавши польське громадянство, навесні 1929 р. Сергій Бачинський влаштувався агрономом у Рівненський повіт та очолив дослідну станцію у с. Новий Двір. На цій посаді пропрацював до 1935 р., читав реферати селянам, сприяв відкриттю «Просвітянської хати» (Давидюк, 2017, с. 15).

Наприкінці літа 1936 р. сім'я Бачинських переїхала у с. Межиріччя поблизу Корця (Особисті свід-

чення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича..., 2017, с. 176; Бачинський, 2004, с. 103). Сергій Васильович організовував вистави, заснував безкоштовну читальню, випишував українські газети («Новий час», «Сільський господар», «Пасічник», «Українська нива»), очолював Товариство пасічників, включився у боротьбу за відкриття «Просвітянської хати» у Межиріччя. В умовах польської влади культурну діяльність важко було відділити від політики, тому за Бачинським постійно наглядала поліція. Після приходу більшовиків у 1939 р. Сергій Бачинський обійняв посаду вчителя-директора початкової школи у с. Велика Харуча. Однак 29 лютого 1940 р. був заарештований органами НКВС у Рівненській області (Літопис нескореної України..., 1997, с. 424), а у листопаді 1940 р. сам Бачинський і матеріали його справи з оперативних міркувань були передані до Києва.

Небажання знову стати емігрантом дорого обійшлося С. Бачинському. Київський обласний суд 24 травня 1941 р. за ст. 54-13 з санкції ст. 54-2 КК УРСР оголосив вирок: вища міра покарання – розстріл з конфіскацією всього належного йому майна (Давидюк, 2017, с. 15). У перший день німецько-радянської війни, 22 червня 1941 р., вирок було виконано. Родину Сергія Бачинського, дружину і двох дітей, вивезли у Північно-Казахстанську область. Місце поховання С. Бачинського залишається невідомим, хоча з великою долею ймовірності можна стверджувати, що похований він у Биківнянському лісі. Син Сергія Бачинського, Михайло, у своїх спогадах пише, що, ймовірно, прах батька спочиває десь у Биківнянському лісі на Київщині. Саме там, з 1937 по 1941 р. було розстріляно десятки тисяч кращих синів та дочок українського народу. 4 травня 1992 р. Сергій Бачинський був реабілітований.

Перебуваючи під слідством, Сергій Бачинський написав власноручні свідчення «з питання про мою контрреволюційну діяльність, спрямовану проти Радянського Союзу під час його перебування в межах Польської держави», що є винятковим архівним документом, цінним історичним джерелом. Маючи добру освіту, хорошу пам'ять, чітке уявлення про тогочасну політичну обстановку, він описав деталі свого життя на фоні суспільно-політичних змін на території України. Як засвідчують покази, С. Бачинський свідомо не бажав виїжджати у чергову еміграцію, залишився зі своєю родиною, не до кінця усвідомивши небезпеку нової влади.

Власне українських політичних емігрантів, які жили у Волинському воєводстві, більшовицькі репресії вповні торкнулися на початку Другої світової війни, після встановлення у Західній Україні радянської влади. Масового характеру набуло пе-

реслідування та фізичне усунення діячів української культури, громадських активістів. Можемо стверджувати, що у 1939–1941 рр. українська політична еміграція як явище перестала існувати через арешти та розстріли більшовицьких спецслужб (Давидюк, 2017, с. 12).

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що непересічна особистість Сергія Бачинського і його багатогранна діяльність не стали предметом комплексного дослідження, які б могли дати цілісне уявлення про життя і діяльність громадсько-політичного діяча у контексті складних суспільно-політичних процесів у першій по-

ловині XX ст. Наведені праці торкалися переважно окремих періодів життя Сергія Бачинського. Аналіз досліджень про життя і діяльність Сергія Бачинського демонструє помітний поступ на сучасному етапі. Однак формування комплексного образу громадсько-політичного діяча і максимально повної біографічної довідки потребує ще чимало зусиль.

Тому пошук джерел та їх ретельний аналіз з метою створення узагальнюючої наукової праці про цю непересічну постать українського національного відродження залишається перспективним завданням істориків.

Бібліографічні посилання

- Бачинський, М. (1995). Бачинський Сергій Васильович. *Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника* (2), 26–27. Львів.
- Бачинський, М. С. (2004). *Сергій Бачинський: Спогади сина*. Львів: Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка.
- Васковський, Р. (1994). Газета «Республіканець» як джерело з історії Катеринославщини доби Директорії. *З минулини Подніпров'я*: 36. матеріалів наук. конф., присвяченої Міжнар. дню музеїв, 17 травня 1994 р. 107–111. Дніпропетровськ: ВПОП «Дніпро».
- Васковський, Р. (б/д). Газета «Республіканець» як джерело з історії Катеринославщини доби Директорії. Отримано з <http://museum.dp.ua/article0308.html>
- Васковський, Р. (2013). Джерела до історії Катеринослава доби Другої УНР. *Історія торгівлі, податків та мита* (2), 26–30.
- Верстюк, В., & Осташко, Т. (1998). *Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник*. Київ.
- Гуцал, П. & Мельничук, Б. (2004). Бачинський Сергій Васильович. *Тернопільський енциклопедичний словник: у 4-х т. (1: А-Й)*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч».
- Давидюк, Р. (2009). Еміграція УНР на Волині в умовах першої радянзації (вересень 1939 – червень 1941 рр.). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ: науково-документ. журнал* (2 (33)), 353–369.
- Давидюк, Р. (2017). Життєписи діячів УНР як джерело до вивчення Української революції 1917–1921 рр. *Реабілітовані історією. Рівненська область* (Кн. 7), 7–21. Рівне: Дятлик М.
- Давидюк, Р. (2014). *З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині: монографія*. Рівне: Дятлик М.
- Давидюк, Р. (2016). *Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства*. Львів; Рівне: Дятлик М.
- Жив'юк, А. (б/д). *Ідея соборності в новітній українській історії*. Отримано з http://prosvita.rv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=139:ja-vo-lnovaha&catid=35:news&Itemid=27
- Завальнюк, О. (2004). С. В. Бачинський – декан сільськогосподарського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919–1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки* (т. 12), 169–181. Кам'янець-Подільський: Оіюм.
- Коляничук, О. (2000). *Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939)*. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ.
- Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади*. (1997). (Кн. 2). Львів: Галицька видавнича спілка.
- Малюта, О. (2011). Всеукраїнський Трудовий конгрес як представницький орган українського народу в Другій Українській Народній Республіці. *Історичний архів. Наукові студії*: 36. наук. пр. (7), 199–207. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили.
- Особисті свідчення обвинуваченого Бачинського Сергія Васильовича, 26 листопада – 18 грудня 1940 р. (2017). *Реабілітовані історією. Рівненська область*. (Кн. 7), 152–194. Рівне: Дятлик М.
- Панишко, Г. (2015). Українська політична еміграція в міжвоєнній Польщі (рецензія на книгу Р. П. Давидюк «З поляками за Україну: наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині»). *Науковий вісник Східно-Європейського національного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки* (5), 183–184.
- Реабілітовані історією. Рівненська область*. (2017). (Кн. 7). Рівне: Дятлик М.
- Рубльов, О. & Реєнт, О. (1999). *Українські визвольні змагання 1917–1921 рр.* Київ: Вид. дім «Альтернативи».
- Українська революція і державність (1917–1920 рр.): наук.-бібліогр. вид.* (2001). Київ: НАН України; Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського.
- Чорний, В. (2010). Перший український підручник зі слов'янознавства Михайла Драй-Хмари. *Проблеми слов'янознавства* (59), 201–207.
- Wisnka, E. (2004). *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*. Toruń.

References

- Bachyns'kyj, M. (1995). Bachyns'kyj Sergij Vasylovych. *Ukrayins'ka zhurnalistyka v imenax: Materialy do entsyklo-pedychnogo slovnika* (2), 26–27. L'viv.
- Bachyns'kyj, M. (2004) Sergij Bachyns'kyj: Spogady syna. L'viv: L'viv. nauk. b-ka im. V. Stefanyka.
- Vaskovs'kyj, R. (1994) Gazeta «Respublikanecz'» yak dzherelo z istoriyi Katerynoslavshhyny doby Dyrektoriyi. Z mynuvshyny Podniprov'ya: Zb. materialiv nauk. konf., prysvyachenoyi Mizhnar. dnyu muzeyiv, 17 travnya 1994 r. 107–111. Dnipropetrovs'k: VPOP «Dnipro».
- Vaskovs'kyj, R. (b/d). Gazeta «Respublikanecz'» yak dzherelo z istoriyi Katerynoslavshhyny doby Dyrektoriyi. Otrymano z <http://museum.dp.ua/article0308.html>
- Vaskovs'kyj, R. (2013). Dzherela do istoriyi Katerynoslava doby Drugoyi UNR. *Istoriya torgivli, podatktiv ta myta* (2), 26–30.
- Verstyuk, V., & Ostashko, T. (1998). Diyachi Ukrayins'koyi Central'noyi Rady: Biografichnyj dovidnyk. Kyiv.
- Guczal, P. & Mel'nychuk, B. (2004). Bachyns'kyj Sergij Vasylovych. *Ternopil's'kyj encyklopedych-niy slovnyk: u 4-x t. (1: A–J)*. Ternopil': Vydavnycho-poligra-fichnyj kombinat «Zbruch».
- Davydiuk, R. (2009). Emigraciya UNR na Volyni v umovah pershoyi radyanizatsiyi (veresen' 1939 – cherven' 1941 rr.). *Z Arhiviv VUCHK-GPU-NKVD-KGB: naukovy-dokument. zhurnal* (2 (33)), 353–369.
- Davydiuk, R. (2017). Zhyttypys diyachiv UNR yak dzherelo do vyvchennya Ukrayins'koyi revolyutsiyi 1917–1921 rr. *Reabilitovani istoriyeyu. Rivnens'ka oblast'* (Kn. 7), 7–21. Rivne: Dyatlyk M.
- Davydiuk, R. (2014). *Z polyakamy za Ukrainu: Naddnipyrians'ka emigratsiya v suspil'no-politychnomu zhytti mizhvoyennoyi Volyni: monografiya*. Rivne: Dyatlyk M.
- Davydiuk, R. (2016). Ukrayins'ka politychna emigratsiya v Pol'shhi: sklad, struktura, gromads'ko-politychni praktyky na terytoriyi Volyns'kogo voyevodstva. L'viv; Rivne: Dyatlyk M.
- Zhyv'yuk, A. (b/d). Ideya sobornosti v novitnij ukrayins'kij istoriyi. Otrymano z http://prosvita.rv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=139:ja-vo-lnovaha&catid=35:news&Itemid=27
- Zaval'nyuk, O. (2004). S. V. Bachyns'kyj – dekan sil's'kogospodars'kogo fakul'tetu Kam'yanecz'-Podil's'kogo derzhavnogo ukrayins'kogo universytetu (1919–1920 rr.). *Naukovi pratsi Kam'yanecz'-Podil's'kogo derzhavnogo universytetu: Istorychni nauky* (t. 12), 169–181. Kam'yanecz'-Podil's'kyj: Oiyum.
- Kolyanchuk, O. (2000). *Ukrayins'ka vijs'kova emigratsiya u Pol'shhi (1920–1939)*. L'viv: In-t ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NANU.
- Litopys neskorenoyi Ukrayiny: Dokumenty, materialy, spogady*. (1997). (Kn. 2). L'viv: Galycz'ka vydavnycha spilka.
- Malyuta, O. (2011). Vseukrayins'kyj Trudovyj kongres yak predstavnyts'kyj organ ukrayins'kogo narodu v Drugij Ukrayins'kij Narodnij Respublici. *Istorychny arhiv. Naukovi studiyi: Zb. nauk. pr.* (7), 199–207. Mykolayiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mogyly.
- Osobysti svidchennya obvynuvachenogo Bachyns'kogo Sergiya Vasylovycha, 26 lystopada – 18 grudnya 1940 r. (2017). *Reabilitovani istoriyeyu. Rivnens'ka oblast'*. (Kn. 7), 152–194. Rivne: Dyatlyk M.
- Panyshko, G. (2015). Ukrayins'ka politychna emigratsiya v mizhvoyennij Pol'shhi (retsenziya na knygu R. P. Davydyuk «Z polyakamy za Ukrainu: naddnipyrians'ka emigratsiya v suspil'no-politychnomu zhytti mizhvoyennoyi Volyni»). *Naukovy visnyk Sxidno-yevropejs'kogo nacional'nogo universytetu im. Lesi Ukrayinky. Istorychni nauky* (5), 183–184.
- Reabilitovani istoriyeyu. Rivnens'ka oblast'*. (2017). (Kn. 7). Rivne: Dyatlyk M.
- Rubl'ov, O. & Reyent, O. (1999). *Ukrayins'ki vyzvol'ni zmagannya 1917–1921 rr.* Kyiv: Vyd. dim «Al'ternatyvy».
- Ukrayins'ka revolyutsiya i derzhavnist' (1917–1920 rr.): nauk.-bibliogr. vyd. (2001). Kyiv: NAN Ukrainy; Nacz. b-ka im. V. I. Vernads'kogo.
- Chornij, V. (2010). Pershyj ukrayins'kyj pidruchn'k zi slov'yanoznavstva Myhajla Draj-Hmary. *Problemy slov'yanoznavstva* (59), 201–207.
- Wiszka, E. (2004). *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*. Toruń.

Надійшла до редколегії 3.03.2018